
**KNOWLEDGE OF WORKING WITH MULTISENSOR SPACES AS PART OF THE
COMPETENCES OF STUDENTS OF THE SPECIALTY OF SPECIALTY
"GERIATRIC SPECIALIST"**

Mariya Dimova

Medical College at Trakya University, Stara Zagora, Bulgaria, mdimovameister@gmail.com

Abstract: The senses connect people with the outside world. They help them to understand it, to change it and they move inside. Sensory stimulation is stimulation of the brain. And the more we stimulate the brain of a person with dementia, the better that person will function and be happier. Many elderly people have difficulties with some of its senses. When these are people with dementia, it can increase their confusion and disorientation. Stimulating the senses of a person with dementia has many positive benefits. Benefits include things like increased socialization, increased concentration, improved self-concept and increased alertness. Snoezelen is a multisensory application of soothing stimulants, its goal being to achieve a calming and relaxing effect on a person with dementia. The purpose of this report is to present the importance of the Snoezelen method and the work with multi-sensory spaces in the process of training students in the specialty "Geriatric Specialist" of the Thracian University Medical College, Stara Zagora as part of their competencies. Materials and methods: analysis of documents and publications. Results and Discussion: During their studies, Geriatric Specialist students acquire specific competencies to work with adults and the elderly, as they study different methods of working with the elderly, including with dementia. During the course "Social Aspects of Working with Older and Older People" students are introduced to important methods of activating and stimulating the senses, thinking, memory of the elderly and the elderly with dementia, including working with multisensory spaces.

Keywords: geriatric specialists, competencies, multisensory spaces

**ПОЗНАВАНЕТО НА РАБОТАТА С МУЛТИСЕНЗОРНИТЕ ПРОСТРАНСТВА
КАТО ЧАСТ ОТ КОМПЕТЕНЦИИТЕ НА СТУДЕНТИТЕ ОТ СПЕЦИАЛНОСТ
„ГЕРИАТРИЧЕН СПЕЦИАЛИСТ“**

Мария Димова

Медицински колеж на Тракийски университет, Стара Загора, България,

mdimovameister@gmail.com

Резюме: Сетивата свързват хората с околния свят. Те им помагат да го разберат, да го променят и да се движат в него. Сензорната стимулация е стимулация на мозъка. И колкото повече стимулираме мозъка на човек, който има деменция, толкова по-добре този човек ще функционира и ще бъде по-щастлив. Голяма част от възрастните хора изпитват затруднения с някои от своите сетива. Когато това са хора, страдащи от деменция, това може да засили тяхното объркване и дезориентация. Стимулирането на сетивата на човека с деменция има много положителни ползи. Предимствата включват такива неща като засилена социализация, повишена концентрация, подобрена самоконцепция и повишена бдителност. Snoezelen е мултисензорно приложение на успокояващи стимули, като неговата цел е постигането на успокояващ и релаксиращ ефект върху човека, страдащ от деменция. Целта на настоящия доклад е да се представи значимостта на метода Snoezelen и работата с мултисензорните пространства в процеса на обучение на студентите от специалността „Гериатричен специалист“ на Медицински колеж на Тракийски университет, Стара Загора като част от техните компетенции. Материали и методи: анализ на документи и публикации. Резултати и обсъждане: По време на своето обучение, студентите от специалността „Гериатричен специалист“ придобиват специфични компетенции за работа с възрастни и стари хора, като изучават различни методи за работа със старите хора, в т.ч. с деменция. В рамките на учебната дисциплина „Социални аспекти в работата с възрастни и стари хора“ студентите се запознават с важни методи на активиране и стимулиране на сетивата, мисленето, паметта на възрастните и старите хора с деменция, сред които е работата с мултисензорните пространства.

Ключови думи: гериатрични специалисти, компетенции, мултисензорни пространства

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Сетивата на хората са от голямо значение за връзката им с околния свят. Чрез сетивата те получават възприятие за света и информация за всичко, случващо се около тях. Те им помагат да оцеляват, да разбират какво се случва край тях, да се движат в околната среда и да я променят.

Възприятието е в основата на всяка връзка с околната среда и основа за преживяванията, които може да се постигнат със Snoezelen. [11].

Голяма част от възрастните хора изпитват затруднения по отношение на някои от своите сетива. Когато това са хора, страдащи от деменция, това може да засили тяхното объркване и дезориентация.

Възрастовият когнитивен и психологически спад не се проявява ясно в началната фаза на деменцията. При засегнатите от деменция хора се наблюдава намаляване на концентрацията, продължителността на тяхната памет се съкращава и за тях информацията е по-трудна за извличане. Тези симптоми на начална деменция наточават хората и първоначално са трудно разпознаваеми.

Прогресивните дегенеративни процеси се проявяват в дефицит в паметта на имена, думи и лица, както и затруднения в ориентацията.

Образите от околната на дементните хора среда, като например семейство, приятели, среда на живот, природа и др., познати аромати или добре познати мелодии, могат да събудят техните спомени и да ги върнат в познатата им област от живота.

Активирането на хора с проблеми с паметта или деменция е свързано с насърчаване на умствената дейност чрез целенасочени дейности и лека физическа активност. Често хората с деменция се оттеглят в своя собствен свят. Посредством прилагане на техники за активиране, техните сетива могат да бъдат активирани и насочвани.

Посредством своите рецептори, хората получават информацията, която мозъкът интерпретира и по този начин се формират основите на възприятията за света. Сензорната стимулация е стимулация на мозъка. Колкото повече стимулираме мозъка на човек с деменция, толкова по-добре този човек ще функционира и ще има добро качество на живот.

Стимулирането на сетивата на човека с деменция има много положителни ползи. Предимствата включват засилена социализация, повишена концентрация, подобрена самоконцепция и повишена бдителност.

Нашият свят е доста сложен за хора с увреждания, в т.ч. с когнитивни увреждания. В резултат на това те често не са в състояние да разграничат тези стимули или да реагират по подходящ начин в различни ситуации, поради което се затрудняват да намерят своя път в непознатата среда. В действителност в непознатата среда се намира пакетната информация от стимули. Тя затрупва засегнатите от деменция хора, защото там се проявяват много стимули наведнъж, които ги засягат. Затова Snoezelen прилага стимулите селективно, така че да се избегне това свръхстимулиране и съответният човек да може да се концентрира само върху един стимул. [15].

Snoezelen е мултисензорно приложение на успокояващи стимули, като неговата цел е постигането на успокояващ и релаксиращ ефект върху човека, страдащ от деменция. Snoezelen събужда спомени, задейства емоции, създава усещане за благополучие и радост. [10].

2. ЦЕЛ

Целта на настоящия доклад е да се представи значимостта на метода Snoezelen и работата с мултисензорните пространства в процеса на обучение на студентите от специалността „Гериатричен специалист“ на Медицински колеж на Тракийски университет, Стара Загора като част от техните компетенции.

3. МАТЕРИАЛИ И МЕТОДИ: анализ на документи и публикации

4. РЕЗУЛТАТИ И ОБСЪЖДАНЕ

По време на своето обучение, студентите от специалността „Гериатричен специалист“ придобиват специфични компетенции за работа с възрастни и стари хора, като изучават различни методи за работа със старите хора, в т.ч. с деменция.

В рамките на учебната дисциплина „Социални аспекти в работата с възрастни и стари хора“ студентите се запознават с важни методи на активиране и стимулиране на сетивата, мисленето, паметта на възрастните и старите хора с деменция, сред които е работата с мултисензорните пространства Snoezelen.

Изучаването на активиращите техники е включено в специален модул на учебната дисциплина „Методи за активиране“, включващ изучаването на дейности от ежедневиия живот, свързани с активиране на паметта на възрастните хора с деменция, специални методи за активиране на паметта, Метод на 10-минутното

активиране, работа със спомените, работа със стари предмети, албуми със спомени, работа със стари спомени и универсални преживявания - комуникация с помощта на телевизия и видео при възрастните и старите хора с деменция и др. [1][2].

Snoezelen е добре балансирано пространство, в което процесите на благосъстояние и саморегулация се задействат от хармонично координирани мултисензорни стимули. Интериорният дизайн, насочен към потребителя, насърчава терапевтичните интервенции и връзката между инструктор и потребител. (1)

Snoezelen е многофункционална концепция. Чрез Snoezelen се задействат усещания, които действат в различни области на възприятието. Ефектът може да бъде както релаксиращ, така и активиращ. Концепцията се използва днес, както за терапия, така и за целенасочена промоция.(5)

Първата теория на Snoezelen е публикувана през 1966 г. Американските психолози Cleland и Clark отчитат, че посредством използването на подбрани сензорни въздействия при забавени в развитието, хиперактивни, умствено затруднени и аутистични лица е възможна промяна в развитието, способността за комуникация и поведението.[4][9].

Сетивните процеси биха могли да бъдат стимулирани и дори контролирани в така наречената „сензорна кафетерия“, т.е. в специално проектирана стая за въздействие върху зрение, слух, мирис и тактиленост, и за стимулиране на кинестезия.

Тези идеи възприемат от Hulsegge и Verheul и в средата на 70-те години те използват Snoezelen, като така наречената спонтанна активност, при голямо количество хора с тежки увреждания.

Около 10 години по-късно Snoezelen се използва и във Великобритания, Швеция, Канада и Германия и много други държави. От деветдесетте години той започва да прераста в световно движение. Освен Холандия, Дания, Швеция, Норвегия, Финландия, Канада, САЩ, Австралия, Корея и Япония, Snoezelen се използва в още 20 държави.[6][7].

През октомври 2002 г. в Университета в Хумболт, Германия, се провежда I Международен симпозиум по Snoezelen на който е създадена Международната асоциация по Snoezelen (ISNA), организираща ежегодни международни симпозиуми.

Към настоящия момент Snoezelen вече не се ограничава до използване единствено с лица с увреждания. Snoezelen е еднакво прилаган при работа с възрастни хора, психично болни и деца в детска градина и начална училищна възраст.[10]

Поради отчетените положителни резултати през последните години, се наблюдава засилен интерес към тази форма на интервенция. Приносът на петнадесетте международни конгреси на Snoezelen на ISNA (International Snoezelen Association) доказва, че Snoezelen се използва като терапевтична среда за хора с психични проблеми (напр. тревожност, анорексия и стрес) и за физиологични разстройства (напр. деменция, повишени нива на болка), тежки мозъчни наранявания, емоционални проблеми (напр. депресия, насилие) и тревожни разстройства (придружени от хиперактивност), липса на концентрация и мотивация и др.[3][8][11][13].

Snoezelen е неразделна част от системата за грижи и лечение в институции за работа с хронично болни или възрастни и стари хора, рехабилитационни центрове и др. [10]

Например, в Германия Snoezelen намира приложения чрез приблизително 2000 мултисензорни стаи в: детски градини и училища; рехабилитационни центрове и болници; в частни практики; детски домове, домове за възрастни и стари хора; фирми; центрове за обучение; психиатриатрични клиники; хосписи; центрове за хора с увреждания и др.

Snoezelen има за цел да предизвика субективно благополучие чрез проектирана среда. Наблюденията, отзивите и проучванията потвърждават положителните ефекти.

Snoezelen представлява една многофункционална концепция: в особено атрактивно проектирана стая (предимно бяла стая) се задействат усещанията чрез светлинни и звукови елементи, аромати и музика. Те имат релаксиращ, но и активиращ ефект върху най-разнообразните области на възприятие. Внимателно подбраните въздействия контролират и подреждат стимулите, като по този начин се събужда интерес и се предизвикват спомени, създава се чувство за благополучие и безопасност.

Счита се, че помещението и самото му действие имат положителен ефект. Специалистът, работещ със Snoezelen е длъжен предварително да опознае човека, с когото ще работи, отчитайки неговите потребности, етап на развитие, клинични картини, биографии и социална среда, както и настоящото психическо състояние, които биха повлияли на програмите на Snoezelen.

Snoezelen е терапия и подкрепа едновременно и се използва във всичките етапи на човешкото развитие (от малко дете до възрастен човек).

Стаята и нейните настройки (особено светлинни и звукови ефекти), избор на места за сядане, възможното използване на аромати и продължителността на Snoezelen сесията трябва да бъдат съобразени и адаптирани според нуждите на клиента.

Snoezelen-стаята трябва да бъде контролирано-сензорна среда, в която експертът планира светлинните ефекти, звуците и музиката, ароматите, позиционирането, продължителността на сесиите и съдържанието въз основа на нуждите на клиента. Това е още по-жизненоважно при хора с тежки психични увреждания, деменция и / или мозъчни травми.

И трите фактора: информация за клиента и неговото текущо състояние, методологията на експерта на Snoezelen и подготовката на помещението на Snoezelen са в съответствие в така наречения „дидактичен триъгълник“. [8].

Междувременно има многобройни проучвания от различни страни, които потвърждават ефекта от концепцията. Много данни са събрани от Международната асоциация по Snoezelen (ISNA).

Изследване, проведено през 2004 г. от Университета в Утрехт, Холандия, изследва ефектите на Snoezelen върху настроението и поведението в шест домове за стари хора. Концепцията е използвана 18 месеца, след което са били отбелязани следните ефекти: домуващите са показали по-малко апатично и агресивно поведение, по-положително настроение, оттегляли са се по-малко в своя вътрешен свят, чувствали са повече удоволствие и са използвали повече пълни изречения при разговор. Удовлетвореността от работата и взаимодействието сред персонала също са се подобрили. [15].

Използването на Snoezelen професионално изисква задълбочено теоретично и практическо запознаване с концепцията за този метод. Важно е, при работа със Snoezelen, да се извършва наблюдение и документиране на всички извършвани процедури и произтичащите от тях ефекти възможно най-точно.

Все още няма разработени стандарти и затова е трудно да се филтрира какво отличава Snoezelen от другите сензорни или релаксиращи подходи. Понастоящем германската фондация „Snoezelen“ се е заела да създаде стандарти, които да опишат концепцията и да я разграничат от другите модели с оглед бъдещото развитие на Snoezelen. [5].

Целите, които могат да бъдат постигнати от Snoezelen са: подобряване на качеството на живот; намеране на възможности за достъп и комуникация; признаване и задоволяване на индивидуалните нужди; събуждане на интерес; създаване на чувство за благополучие; наемане на работа; насърчаване на доверието и релаксация; изживяване на нови възприятия; облекчаване на стреса; изживяване на чувства; насърчаване на автономността; отстраняване на фиксирани модели на поведение и др.

В процеса на развитие на Snoezelen се проявяват различни форми, отговарящи на многостранните концепции и условия на различните институции. Основно има *три форми на Snoezelen*: Snoezelen-стаи, мобилен Snoezelen и Snoezelen, интегриран в жилищното пространство.

Snoezelen-стаята е основно бяла стая и е най-известната и класическа форма на Snoezelen. Тя може да бъде залята с аромати, които събуждат красиви спомени и карат хората да мечтаят. Нейното оборудване обикновено включва различни източници на светлина и прожектори, които произвеждат различни визуални ефекти, цветен грамофон, бавно въртяща се огледална топка на тавана и удобно място за сядане и лежане.

Тя работи чрез елементи на светлина, звук, с аромати и музика. В нея има тихо работещи водни колони с огледален фон, проектори с цветни дискове, които проектират изображения на стената, различни светлинни петна и бавно въртящи се огледални топки, светлинни завеси, светлинен таван, цветни проектори, удобни места за сядане и лежащи места - и евентуално удължена рамка на вратата, през която да могат да преминават леглата в стаята. Стаята трябва да е добре проветрена и да е от най-малко 20 квадратни метра. Тя не трябва да се намира в непосредствена близост до източници на шум, трябва да има достатъчно места за електрическо захранване и да отговаря на общите правила за безопасност. Освен това, стаята трябва да бъде лесно достъпна. [16][17].

Честа грешка при проектирането на Snoezelen-стая е пренасищането с твърде много материали. По-важно е стаята да се оборудва с важните основни елементи. Допълнителни материали могат да бъдат добавени по-късно, ако е необходимо, или да се съхраняват като мобилно приложение в съседство.

Когато стаята е окончателно оборудвана, може да се добавят различни цветни елементи, като шарени копринени шалове, естествени материали, според сезона и др. Украсата може да се променя периодично така че стаята никога да не е скучна за потребителите.

За институции, които нямат необходимото място за Snoezelen-стаи, се използва *мобиленият Snoezelen*. С помощта на количка или подвижен рафт се въвеждат директно в стаята на хората, върху които ще се прилага, различни аксесоари за Snoezelen. Последством Snoezelen-колички може да се постигне желанието ефект от Snoezelen. Недостатъците на прилагането на мобиления Snoezelen в личното пространство са свързани с въздействието на ежедневието и по този начин се намалява стимула.

Snoezelen, интегриран в жилищното пространство показва положителни ефекти в различни области на живота и може да се прилага в жилищните зони, бани, коридори и др., които се оборудват с материали на Snoezelen. Преди това, често стерилните, скучни и слабо стимулиращи помещения, се превръщат в специални пространства за преживяване. В практическото изпълнение това може да представлява инсталиране на водни колони в коридори, окачване на специални картини, поставяне на удобни възглавнички и др.[16]

Нашата околна среда се състои от комбинация от светлина, звуци, миризми и предмети, които можем да видим, чуем, помиришем, вкусим и усетим. Със своите сетива ние приемаме всичко, което е било, както и, според сетивните области, можем да различим възприятията и възможностите за стимулиране. Записаните стимули се предават като информация чрез специфичните рецептори на съответните сетивни органи по нервните пътища.

Визуално възприятие

По-голямата част от информацията за околната среда ние получаваме през очите. След обработката на зрителните стимули под формата на очертания, цветове, изображения и движения, в мозъка се създава образ на непосредствената среда. Очите могат да възприемат стимули, дори когато движенията на главата вече не са възможни. Те могат да приемат и предават стимули под формата на светлинни игри, цветови нюанси, предмети, пространства, структури и разлики в размерите през различни разстояния, така че тази информация да може да бъде сравнена със съществуващия опит и обработена.

Усещането за зрение може да бъде адресирано чрез Snoezelen по различни начини. Използването на определени цветове влияе на психичното настроение и поддържа определени основни настроения. Например зеленият цвят има успокояващ ефект.[7][12].

Слухово възприятие

Подобно на окото, ухото също получава своята информация от околната среда. С ушите могат да се чуят различни видове звуци, тонове и гласове в различни обеми. Записаните стимули се поглъщат от вибрациите, произведени от тъпанчето и се пренасочват. Тъй като мембраните на тонколоните при музика са в състояние да вибрират, освен всичко друго, е възможно да доловим вибрациите чрез кожните сетива, без да чуваме музиката.

Чрез използването на много различни звуци, тонове и музика се създават и поддържат различни настроения, подобно на визуалното възприятие.

Тактилно възприятие

Кожата е най-големият сетивен орган на човека и кожните сетива са съставени от усещането за допир, усещането за болка, както и усещането за температура. Различните рецептори на тези сетива обикновено реагират едновременно. При докосване на даден обект се възбуждат и рецепторите за налягане и контакт, за температурата и евентуално за болка. Усещаме дали даден предмет е твърд или мек, лек или тежък, гладък или неравен. Но също така можем да усетим дали нещо е тъпо или заострено, студено или топло. Чувството за температура се осигурява посредством рецепторите за студ и топлина.

Тактилното възприятие може да се възприема не само от човешко докосване, но и от различните Snoezelen-материали, като тактилни стени или възглавници, които могат да бъдат усетени. При хора с тежки увреждания или при хора, обект на дългосрочни грижи способността за възприемане и усещане на стимули през кожата остава и по този начин възприемането на тактилни стимули често е единственият начин за осъществяване на контакт с тях. Snoezelen може да стимулира чрез докосване, усещане и допир и да предизвиква чувство на сигурност.

Обонятелно и вкусово възприятие

Допълнителни възможности за усвояване на стимули ни предлагат ароматите, както и усещането за вкус. Чрез носа и устата се възприемат миризми, аромати и вкусови усещания и се създава усещане за сладко, кисело, тръпчиво и горчиво.

В Snoezelen сетивата обикновено са насочени основно към аромати и много рядко се работи с усещането за вкус. Информацията за аромата се предава на частта от мозъка, която е отговорна за чувствата и благополучието и затова ароматите могат да повлияят на чувствата и настроението. Подобно на цветната терапия, Snoezelen използва ароматерапия, за да бъде изградена релаксираща среда. Етеричните масла, използвани в ароматерапията също имат лечебни свойства.

Snoezelen използва възможността за целенасочено възприятие. Сетивните стимули се използват и се прилагат умишлено, което предизвиква приятни чувства и води до отпускане, повишаване на самочувствието, мотивацията и развитието на всеки, според неговите способности. Харесванията и нехаресванията на определени стимули се влияят от биографията на хората.[7].

В България Snoezelen навлиза доста по-късно (след 2000 година). На този етап основно Snoezelen-стаи се използват при работа с деца с различни дефицити, в дневни центрове специализирани детски градини и училища, клиники, болници и други медико-социални институции, като броят на Snoezelen-стаите се увеличава постоянно.

Предстои да започне разкриването и на Snoezelen-стаи при работа с възрастни и стари хора. Причините, поради които все още не се използва Snoezelen при работа с възрастни хора с увреждания и стари хора, е неговата висока цена, недостатъчната му популярност сред специалистите, предоставящи услуги за хората от тази целева група, както и липсата на обучени специалисти за работа със Snoezelen. Такива специалисти, познаващи концепцията за работа със Snoezelen, начинът на оформяне на Snoezelen-пространството и резултатите от неговото въздействие при работа с възрастни и стари хора (в т.ч. с деменция) са гериатричните специалисти.

5. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение може да се отбележи, че предстоящото развитие на работата с възрастни с увреждания и стари хора (в т.ч. с деменция) в България изисква въвеждането на нови методи за работа с тях по отношение на тяхното активизиране и стимулиране на паметта и сетивата им. Гериатричните специалисти, в процеса на своето обучение, изучават различните методи за активизиране на тази целева група. Придобитите от тях компетенции в тази област им помагат да въвеждат в практиката нови концепции и методи.

Поради това, че Snoezelen е доказано приложим и даващ положителни резултати в областта на работата с възрастни с увреждания и стари хора (в т.ч. с деменция) в много от развитите страни, с навлизането на гериатричните специалисти масово в българските социални и здравни институции, би могло да се очаква, че те ще предприемат действия в посока въвеждане на Snoezelen в практиката.

ИЗТОЧНИЦИ

- Учебен план на специалност „Гериатричен специалист“, Медицински колеж, Тракийски университет, България, актуализирн 2019 г.
- Учебна програма по учебната дисциплина „Социални аспекти в работата с възрастни и стари хора“, Медицински колеж, Тракийски университет, актуализирна 2019 г.
- Chindam S., Burri R., (2019) Snoezelen Bubble Tube – A Therapy for the Mentally Challenged People, International Journal of Recent Technology and Engineering (IJRTE) ISSN: 2277-3878, Volume-7, Issue-6S5, April 2019.
- Cleland CG & Clark C., (1966), Sensory deprivation and aberrant behaviour among idiots. American Journal of Mental Deficiency, 71, 213-225, 1966.
- Deutsche SNOEZELLEN Stiftung, <http://www.snoezelen-stiftung.de/literatur.html>
- Hulsegge J, & Verheul A., (1986) Snoezelen, een andere wereld., Nijkerk: Intro., ISBN:9026618301 9789026618307
- Hulsegge, J., & Verheul, A., (2001) Snoezelen – Eine andere Welt. 9. Aufl. Marburg: Lebenshilfe- Verlag. , 2001
- International Snoezelen Association ISNA - Snoezelen professional e.V. : www.ISNA.de <https://snoezelen-professional.com/en/>
- Lopes ASP, et al. (2015) The effectiveness of Snoezelen in reducing stereotyping. Rev Ter Ocup Univ São Paulo., 26(2):234-43. 2015, DOI: <https://doi.org/10.11606/issn.2238-6149.v26i2p234-243>
- Löding Cl. (2004) Snoezelen. (1. Auflage). Urban & Fischer Verlag, München, 2004.
- Mertens Kr., (2005) SNOEZELLEN, HUMBOLDT-SPEKTRUM 3/2005 Jahrgang · Heft 3/2005 ISSN 0946-641X P.48-52, 2005.
- Pflegeportal, (1995) Das Fachportal für Gesundheitsberufe , www.pflegeportal.ch/pflegeportal/Snoezelen.php
- Zimmer R., Handbuch der Sinneswahrnehmung. Grundlagen einer ganzheitlichen Erziehung, Verlag Herder Freiburg im Breisgau, 1995.
- Saes J., (2019) Colour applied to TEACCH and Snoezelen rooms and therapies, Journal of the International Colour Association, P: 23, 15-24, 2019.
- Sánchez A. et al. (2016) „Multisensory stimulation as an intervention strategy for elderly patients with severe dementia: a pilot randomized controlled trial, American Journal of Alzheimer’s Disease & Other Dementias, 31(4): 341-350, 2016.
- Teitelbaum, A., Volpo, S., Paran, R., Zislin, J., Drumer, D., Raskin, S. et al., (2007) Multisensory environmental intervention (snoezelen) as a preventive alternative to seclusion and restraint in closed psychiatric wards, Harefuah, 146, 11-80, 2007.

- Viklund, Ch., & Svensson P., (2014) Developing interactive interfaces for people with developmental disabilities to be used in Snoezelen environments, Certec, Division of Rehabilitation Engineering Research, Department of Design Sciences, Faculty of Engineering LTH • Lund University • 2014.
- Zimmer R., (1995) Handbuch der Sinneswahrnehmung. Grundlagen einer ganzheitlichen Erziehung, Verlag Herder Freiburg im Breisgau, 1995.